

Οι επαναστάσεις πριν την Επανάσταση

Παναγιώτης Μιχαηλάρης

Ιστορικός, ερευνητής στο Κέντρο
Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού
Ιδρύματος Ερευνών

Ο Α' Τουρκοβενετικός Πόλεμος (1463-1479) μέσα στο ευρύ ανάπνυγμα των 16 ετών κατά το οποίο εξελίσσεται παρουσιάζει, εκτός από τις σφοδρές συγκρούσεις στα διάφορα μέτωπα, και διαστήματα προσεγγίσεων ανάμεσα στους αντιμαχόμενους. Οι προσεγγίσεις αυτές αλλά και η σύναψη τελικά της ειρήνης στις 25 Ιανουαρίου 1479 δημιουργούν σοβαρά προβλήματα στους ελληνικούς πληθυσμούς γενικότερα αλλά και ειδικότερα στους επικεφαλής ορισμένων στρατιωτικών σωμάτων των οποίων τα συμφέροντα θίγονταν άμεσα από την αλλαγή του στρατιωτικοπολιτικού στάτους.

Αποτέλεσμα της αντίδρασης των τελευταίων στη νέα κατάσταση ήταν να δημιουργηθούν προβλήματα στις σχέσεις των τώως εμπόλεμων καθώς η αντίδραση μετουσιώθηκε σε αντιστασιακή δράση εκ μέρους ορισμένων επιφανών στρατιωτικών ανάμεσα στους οποίους συγκαταλέγεται και ο Κροκόδειλος Κλαδάς. Η περίπτωση του δηλαδή και η συγκρουσιακή του προσπάθεια δεν φαίνεται να ανάγεται τόσο σε συγκροτημένο ιδεολογικό σχήμα όσο στα αρνητικά αποτελέσματα που είχε για τα συμφέροντά του η λήξη του πολέμου και οι όροι της ειρήνης που ακολούθησε. Ωστόσο αξίζει να διευρενήσουμε λίγο πιο συστηματικά την περίπτωση του Κλαδά σε σχέση με την υπάρχουσα κατάσταση προκειμένου να αποσαφηνισθούν καλύτερα κάποιες ανατρεπτικές-συγκρουσιακές συνθήκες της εποχής.

Ο Κροκόδειλος (Κορκόδειλος-Κορκόντηλος-Ακροκόνδυλος) Κλαδάς (1425-1490) καταγόταν από τη Χιμάρα της Β. Ηπείρου και ήταν αλβανικής καταγωγής. Ο πατέρας του Θεόδωρος μετανάστευσε μαζί με άλλους Αλβανούς στην Πελοπόννησο όπου δρόθηκε στην υπηρεσία των Παλαιολόγων. Για τις υπηρεσίες του άλλωστε αυτές του παραχωρήθηκαν εκτάσεις στην Μπαρδούνια της Μάνης όπου διατηρήθηκε το αρβανίτικο στοιχείο τουλάχιστον ως το 1821. Μετά τον θάνατο του πατέρα του ο Κροκόδειλος ανέλαβε δράση πολεμώντας αρχικά τους Οθωμανούς κατά την επέκτασή τους στην Πελοπόννησο και εν συνεχεία δηλώνοντας υποταγή σ' αυτούς όταν τα πράγματα έπαιρναν την αμετάκλητη ροπή οδηγώντας στην κατάλυση του Δεσποτάτου του Μυστρά (1459-1460). Έτσι συγκράτησε τις εκτάσεις που είχε κληρονομήσει από τον πατέρα του

διατηρώντας μάλιστα και το φρούριο του Αγίου Γεωργίου στην περιοχή του Έλους.

Ωστόσο η συμφωνία ανάμεσα στους Τούρκους και τους Βενετούς με την οποία τερματιζόταν ο μακρόχρονος πόλεμος ήλθε να επιφέρει ισχυρές ρωγμές στο παγιωμένο κατά κάποιο τρόπο στις συνειδήσεις ορισμένων πλαίσιο, αφού οι Βενετοί δέχθηκαν να περιοριστεί ο αριθμός και η σημασία των Ελλήνων και Αλβανών ατάκτων, από τους οποίους ένα μέρος μεταφέρθηκε σε δαλματικές βάσεις της Βενετίας, στην Απουλία και αλλού. Όμως υπήρχε και κάτι επιπλέον και ίσως πιο σημαντικό: η εγκατάλειψη από τους Βενετούς της περιοχής της Μάνης στους Τούρκους, πράξη η οποία ειδικότερα για την οικογένεια Κλαδά σηματοδοτούσε την απώλεια των πατρογονικών εκτάσεων της Μπαρδούνιας αλλά και της ηγετικής θέσης που διατηρούσε μεταξύ των Μανιατών.

Ο κλονισμός για τον Κροκόδειλο Κλαδά φαίνεται ότι υπήρξε πολύ ισχυρός και έτσι η απονομή εκ μέρους των Βενετών του τίτλου του ιππότη του Αγίου Μάρκου μαζί με νέα κτήματα στην περιοχή της Κορώνης δεν υπήρξαν πράξεις ικανές να ανισταθμίσουν τις απώλειες. Έτσι τον Οκτώβριο του 1479 βρίσκεται στη Μέσα Μάνη επικεφαλής ενός σώματος ατάκτων που αποτελούσαν δυσαρεστημένοι στρατιώτες, Μανιάτες κ.ά. Το εμπειροπόλεμο αυτό σώμα σε σύντομο χρονικό διάστημα έδωσε τις μικρές τουρκικές φρουρές, κατέλαβε πύργους και χωριά και δημιούργησε μια σοβαρή πηγή ανωμαλίας για την οθωμανική κατοχή.

Το στρατιωτικό σώμα του Κλαδά σύντομα ενισχύθηκε και από άλλους άτακτους που έφθασαν από την περιοχή της Ναυπλίας καθώς άστοχες ενέργειες του Βενετού προνοητή Bartolomeo Minio εξώθησαν δυο γνωστούς στρατιωτικούς, τον Θεόδωρο Μπούα και τον Μέξα Μποζίκη, να συμπράξουν με τον Κλαδά. Οι δυνάμεις του Κλαδά τον Δεκέμβριο του 1479 έφθασαν λεηλατώντας ως το Άργος, στρατολογώντας και άλλους ανάρτες και όλοι μαζί έπειτα επέστρεψαν στη Μάνη για να αντιμετωπίσουν την ήδη εκδηλωθείσα τουρκική αντιέπιθεση.

Κατά την πρώτη φάση της τουρκικής επέμβασης οι δυνάμεις του μπεηλέρμπεη της Ρούμελης Αλή Μπούμικο και του διοικητή του Μοριά Σουλεϊμάν ενώθηκαν στις 16 Ιανουαρίου 1480 και ξεχύθηκαν προς τα νότια κείμενες και λεηλατώντας. Ωστόσο μετά τις πρώτες επιτυχίες οι τουρκικές δυνάμεις καθηλώθηκαν στις στενωπούς γύρω από το Οίτυλο και αποδεκατίστηκαν στις 19 Ιανουαρίου 1480. Παράλληλα όμως με τις στρατιωτικές επιτυχίες εναντίον των Τούρκων ο Κλαδάς καθίσταται επικίν-

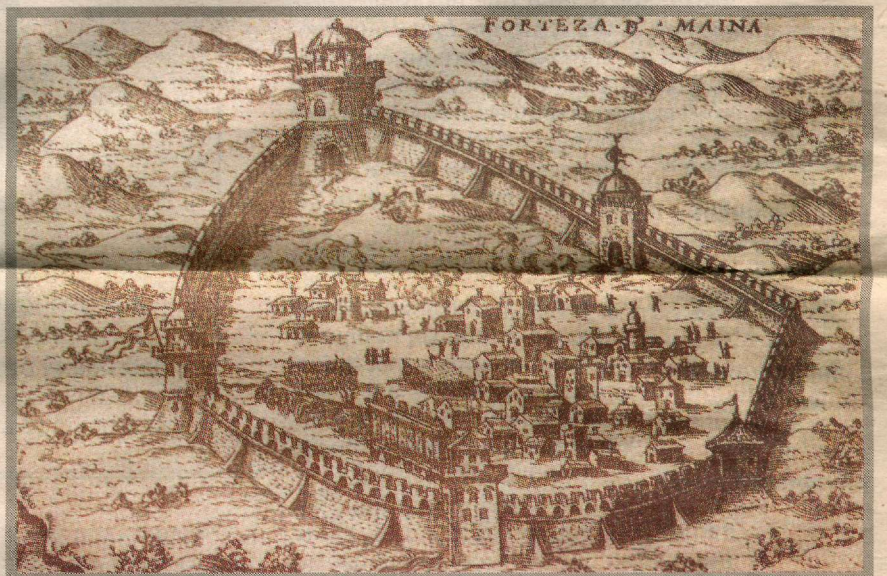
δυνος και για τους Βενετούς επειδή διακηρύσσει σε όλους τους τόνους ότι αγωνίζεται εν ονόματι της Βενετίας, πράγμα το οποίο μπορούσε να προκαλέσει νέα αναταραχή στις ευαίσθητες τουρκοβενετικές σχέσεις και να οδηγήσει σε επανάληψη του πολέμου, πράγμα το οποίο ήταν το τελευταίο που επιζητούσε η εξασθενημένη Βενετική Πολιτεία. Εξάλλου το όλο εκεκρηκτικό μωσαϊκό έρχεται να συμπληρώσει ο βασιλιάς της Νεαπόλεως με την προσφορά δόθηκεας προς τους επαναστάτες από τρεις γαλέρες επειδή είχε στην υπηρεσία του συγγενείς των Μανιατών. Έτσι ο Κλαδάς υποχρεωτικά δρόθηκε εκτεθειμένος και στη βενετική αντίδραση,

η οποία εκδηλώθηκε εξαιρετικά βίαια: οι οικογένειες Κλαδά, Μπούα, Μποζίκη συλλαμβάνονται από τις αρχές της Κορώνης και του Ναυπλίου ενώ ο ίδιος ο Κροκόδειλος στις 23 Ιανουαρίου 1480 επικηρύσσεται αντί 10.000 υπερπύρων, παράλληλα επιχειρείται από τους Βενετούς διάσπαση του μετώπου των ανταρτών.

Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν στην ανάληψη συστηματικότερης δράσης εκ μέρους των Τούρκων. Ο Αλή Μπούμικο αντικαταστάθηκε και στη θέση του διορίστηκε ο διοικητής του Μοριά Αχμέτ. Ο νέος διοικητής επικεφαλής ισχυρών δυνάμεων την άνοιξη του 1481 έφθασε στο Μυστρά και χωρίζοντας το στρατεύμα του σε δυο τμήματα εισέβαλε στη Μάνη με το ένα ενώ το άλλο απέκλεισε τις οδούς διαφυγής προς τη Μεσσηνία. Στις 8 Απριλίου 1481 ο Αχμέτ επιτέθηκε εναντίον των στασια-

Του Στάθη

Το κάστρο της Μάνης στις αρχές του 17ου αιώνα από το βιβλίο του G. Rosaccio (1630), Τόπος και εικόνα, εκδ. Ολκός, τ. Α', Αθήνα 1978, σ. 260.

**Η στάση του
Κλαδά τον
καθιστά
επικίνδυνο για
τους Τούρκους και
τους Βενετούς**

ρά δόθηκεας προς τους επαναστάτες από τρεις γαλέρες επειδή είχε στην υπηρεσία του συγγενείς των Μανιατών.

Έτσι ο Κλαδάς υποχρεωτικά δρόθηκε εκτεθειμένος και στη βενετική αντίδραση,

**Τοπικές
αντιστάσεις
στην τουρκική
κατάκτηση.**

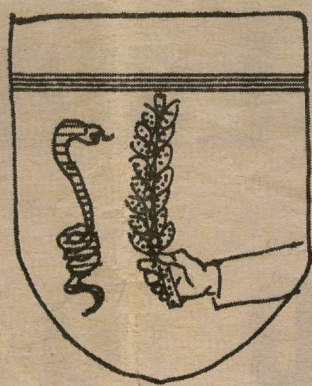
**Κροκόδειλος
Κλαδάς**

(1480-1490)

Αντιστασιακή δράση στη

Εξεγέρσεις και απελευθερωτικοί οραματισμοί πριν από τη μεγάλη ελληνική Επανάσταση του '21

**Επιμέλεια:
Βασίλης
Παναγιωτόπουλος**

▲ **Μεταγενέστερο οικογένειας Κλαδά από τον κώδικα 482 του αρχείου του πανεπιστημίου της Πάδοβας όπως δημοσιεύτηκε από τον Ι. Τυπάλδο Λασκαράτο κ.α. στο Δελτίο Εραλδικής και Γενεαλογικής Εταιρίας Ελλάδας, 6 (1986), σ. 181.**

▲ **Περιοχή δράσης του Κροκόδειλου Κλαδά, χάρτης Γ. Σαΐτα, Μάνη, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1987.**

νέος μπηλέρμπεης της Ρούμελης Σουλείμάν που προσπάθησε με 3.000 στρατιώτες να βοηθήσει τους κλεισμένους στο φρούριο του Σοποτού πέφτει σε ενέδρα του Κλαδά, συλλαμβάνεται αιχμάλωτος και στέλνεται ως όμηρος στον δούκα της Καλαβρίας. Τελικά το φρούριο του Σοποτού πέφτει στα χέρια των επαναστατών (31 Αυγούστου 1481) και ο Ιωάννης Καστριώτης διορίζεται διοικητής της Χιμάρας εν ονόματι του βασιλιά της Νεαπόλεως.

Τελικά όμως μέσα στους γενικότερους συμβιβασμούς και τις εκατέρωθεν αμοιβαιότητες η περιοχή της Χιμάρας θα επανέλθει το 1492 και πάλι υπό τουρκική κατοχή, ενώ οι Χιμαριώτες θα γνωρίσουν άγριες διώξεις από τις δυνάμεις του μεγάλου δεξίη Γιαχγιά πασά που θα δράσει ανενόχλητος στην περιοχή.

Και ο Κροκόδειλος Κλαδάς; Μετά την δράση του στη Χιμάρα χάνουμε τα ίχνη του. Πάντως φέρεται ότι επέστρεψε και πάλι στη Μάνη συνεχίζοντας τις ενέργειές του ενάντιον των Τούρκων για να ανακτήσει τις παλιές κτήσεις του. Εκεί τελικά συλλαμβάνεται από τους Τούρκους οι οποίοι τον έγδαραν ζωντανό. Οι γιοι του Θεόδωρος και Μανώλης κατά τις επιχειρήσεις του Β' Τουρκοβενετικού Πολέμου (1499-1503) στάλθηκαν από τους Βενετούς στη Μάνη με σκοπό να υποκινήσουν σε ανταρσία τους κατοίκους της περιοχής αλλά η πτώση της Κορώνης στα χέρια των Τούρκων (1500) τους ανάγκασε να εγκαταλείψουν την περιοχή και να καταφύγουν στη Μονεμβασία καθώς υπήρχε άμεσος κίνδυνος να απομονωθούν και να συλληφθούν από τους Τούρκους.

Η στρατιωτική δράση του Κροκόδειλου Κλαδά καλύπτει περίοδο σχεδόν 30 ετών και έχει ως κύριο πεδίο αναφοράς την Πελοπόννησο και ιδιαίτερα την περιοχή της Μάνης. Η συμπεριφορά του κινείται ανάμεσα στην προσφορά υπηρεσιών στους Βενετούς αλλά και προς τους Τούρκους στα πρώτα χρόνια της δράσης του. Είναι δύσκολο να υποστηρίξει κανείς ότι δρισκόμαστε μπροστά σε εκδήλωση απελευθερωτικού κινήματος όπως το εννοούμε αργότερα, τον 19ο και τον 20ό αιώνα. Ωστόσο η εμπλοκή του ανάμεσα στις ισχυρές δυνάμεις της εποχής, Βενετούς και Τούρκους, οι προτιμήσεις και οι δυσανεξίες του ίδιου και των συσστρατιωτών του, δίνουν την δυνατότητα της διατήρησης μιας εστίας ανατροπής στην περιοχή εκείνη του Μοριά η οποία, καθώς γνωρίζουμε, διατήρησε συνεχώς τα χαρακτηριστικά της ανταρσίας και της σύγκρουσης.

Αίτηση (1594) του Θεόδωρου Κλαδά στη Βενετική Σύγκλητο με την οποία ζητεί διοικητική θέση στη Ζάκυνθο σε αναγνώριση των υπηρεσιών που προσέφερε η οικογένειά του προς τη Βενετία:

Εγώ Θεόδωρος ο Κλαδάς ο ταπεινός δούλος σας υπεισχυρίζομαι εις την Υψηλότητα τα αναρίθμητα δικαιώματα και τας πιστάς εκδουλεύσεις των προγόνων μου άρχομαι από της εποχής καθ' ην ούτοι κυρίαρχοι της Βαρδούνιας επαρχίας ευπορωτάτης του Μορέως και άλλων επαρχιών του Βραχίονος της Μάνης, εδωθήσαντο ταύτας εις την Δημοκρατίαν τας οποίας αυτή κατέλαβε διά του ναυάρχου της Μεσσηνίου Βαρβαρίγου και ετέθησαν εις την υπηρεσίαν αυτής. Αναμνήσκω περιπλέον ότι ο Κορκόνδειλος και Εμμανουήλ Κλαδάς, αδελφοί υπερασπιζόμενοι ανδρείως τον Βραχίονα της Μάνης με 150 ιππείς συνεκρούσθησαν μετά πολυπληθούς Οθωμανικού στρατού παρά τη Μονεμβασία, όπου ο μεν Κορκόνδειλος εξωγήθη και εξεδάρη ζων, ο δε Εμμανουήλ εξηκολούθησε υπερασπίζόμενος της επαρχίας υμών... (Το απόσπασμα της επιστολής από το φυλλάδιο με τον τίτλο Αρχαία ιστορικά γεγονότα της οικογενείας των κομήτων Κλαδαίων από τα 1336 μέχρι τα 1830, Αθήνα 1872, όπου το ιταλικό πρωτότυπο, καθώς και ελληνική και αγγλική μετάφρασή του).

Βιβλιογραφία

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (Εκδοτικής Αθηνών), τ. Ι' (1974), σ. 276-279.
Απόστ. Ε. Βακαλόπουλος, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, τ. Γ' (1968), σ. 50-53.
Κ. Σάθας, Τουρκοκρατούμενη Ελλάς, Αθήνα 1869, σ. 37-38.
Κ. Σάθας, Ελληνικά ανέκδοτα, τ. 1, Αθήνα 1867.
Κ. Σάθας, Έλληνες στρατιώται εν τη Δύσει και αναγέννησις της ελληνικής τακτικής, Αθήνα 1885.

στών στην περιοχή της Καστάνιας και τους διέλυσε, υποχρεώνοντας τον Κλαδά με τους άνδρες του να καταφύγουν νοτιότερα προς το Πόρτο Κάγιο απ' όπου τους παρέλαβαν οι γαλέρες της Νεαπόλεως του Φερδινάνδου Β' (1479-1516) που είχαν εν τω μεταξύ πλεύσει στην περιοχή και τους μετέφεραν στην Ιταλία.

Ωστόσο η δράση του Κροκόδειλου Κλαδά δεν τελειώνει εδώ. Η γεμάτη από πολεμικές περιπέτειες ζωή του συνεχίζεται στο ίδιο μοτίβο. Ένα μήνα μετά την άφιξή του στο Βασίλειο της Νεαπόλεως ο Κλαδάς με τους συντρόφους του παίρνει μέρος σε νέες επιχειρήσεις του δούκα της Καλαβρίας Αλφόνσου εναντίον των τουρκικών προγεφυρωμάτων στην Απουλία. Για τις υπηρεσίες του αυτές αλλά και για την

εν γένει δράση του στη Μάνη θα τιμηθεί από το Φερδινάνδο Β' με τιμητικούς τίτλους και πλούσιες χορηγίες. Ωστόσο οι τιμές αυτές δεν οδηγούν και στην αποστράτευση καθώς τον Αύγουστο του 1481 ο Κλαδάς θα δρεθεί στα πατρογονικά χώματα της Ηλείου όπου συντηρείται διαρκής επαναστατική αναταραχή από τους Χιμαριώτες.

Φυσικά η ανάμειξη του βασιλιά της Νεαπόλεως είναι προφανής και γι' αυτό οι δυνάμεις του Κροκόδειλου Κλαδά και του Ιωάννη Καστριώτη ενώνονται με δυνάμεις άλλων Αλβανών στρατιωτικών και δοκιμάζουν την τύχη τους στην περιοχή του Αυλώνα, όπου γνω-

ρίζουν συντριπτική ήττα και το πράγμα φαίνεται να οδηγείται σε οικτρή αποτυχία. Ο θάνατος όμως του σουλτάνου Μωάμεθ Β' του Πορθητή και οι διενέξεις που ακολουθούν για την διαδοχή του υποχρεώνουν τον διοικητή της περιοχής Γκενίκ Αχμέτ να απευθεί προς την Κωνσταντινούπολη.

Η συγκυρία αυτή επαναφέρει τον ενθουσιασμό και την ελπίδα στους επαναστάτες της Χιμάρας και έτσι ο Κλαδάς μαζί με τον Καστριώτη και τους άλλους σε λίγες μέρες κυριεύουν όλη την περιοχή της Χιμάρας και απομονώνουν τον τοπικό Τούρκο στρατιωτικό διοικητή στο φρούριο του Σοποτού. Ο

Η δράση του Κλαδά είναι δύσκολο να χαρακτηριστεί απελευθερωτικό κίνημα

ζί με τον Καστριώτη και τους άλλους σε λίγες μέρες κυριεύουν όλη την περιοχή της Χιμάρας και απομονώνουν τον τοπικό Τούρκο στρατιωτικό διοικητή στο φρούριο του Σοποτού. Ο

Μάνη και στη Χιμάρα

ΑΥΡΙΟ

Ήπειρος - Αλβανία:
Το κίνημα του
Κωνσταντίνου
Αριανίτη